

CD RELIGIEUS

Servisch-orthodox
Divna Ljubojevic

Van de talrijke nationaliteiten in het voormalige Joegoslavië genieten wellicht de Serviërs de minst fraaie reputatie. Ook de Servisch-orthodoxe Kerk deelt 'in de brokken', onder meer omdat de verwoesting van meerdere van haar historische kloosters tijdens de Balkanoorlogen aanleiding gaf tot hoogst onfatsoenlijk gedrag. Laten we het in deze regels echter bij de muziek houden. De prachtige psalmodieën van de orthodoxe Kerk plaatsen alle lijden en onheil tussen haakjes en bieden een voorsmaakje van de hemelse schoonheid. Net dat gevoel krijgen we bij het beluisteren van *Divna en concert*.

Zangeres Divna Ljubojevic is afkomstig uit de Servische hoofdstad Belgrado. Haar zangtalenten werden al heel vroeg ontdekt door Moeder Agnija, de abdis van het klooster van Vavedenje, en zo kreeg Divna al van haar tiende levensjaar een praktijkopleiding in het klooster. Vavedenje heeft op dat vlak blijkbaar een hele traditie te verdedigen, want de zusters trachten er de gezangen uit te voeren zoals die vóór de introductie van de Russisch-orthodoxe zangwij-

ze in de negentiende eeuw in Servië bestond.

Divna studeerde ook aan het conservatorium in Belgrado en behaalde er een graad in de musicologie, maar het zijn toch de religieuze kloostergezangen waaraan ze zich met hart en ziel heeft gewijd. Op haar achttiende was ze al koördigente in de Sint-Sava van Belgrado. In 1991 stichtte ze een eigen koor, Melodi, dat uit tien zangers bestaat en een zo origineel mogelijke versie brengt van de traditionele orthodoxe muziek uit de Balkan, Griekenland en Rusland. Later vestigde ze zich in Parijs, vanwaar ze thans de orthodoxe muziek promoot.

Divna heeft een bijzonder pure stem, die onwaarschijnlijk goed past bij het timbre van de Byzantijnse liturgische muziek, die zowel vredevol als ook wat droevig klinkt. Heldhaftige pathetiek moet je niet zoeken in deze muziek, wel verstilde gratie die haar kracht put uit de schoonheid die bij stilte hoort. Muziek voor de ziel dus, als bloemen die elk jaar opnieuw bloeien in het open veld. Maar beslist geen snijbloemen, die heel even schitteren in een vaas, maar na korte tijd verwelken. (EDS)

Divna Ljubojevic, *Divna en concert*, live opname in het Théâtre des Abbesses in Parijs, 1 cd, JADE (distributie codaex), JADE 6997512, 20,25 euro.

TIJDSCHRIFT

De kwaal vervreemding
Streven

Het maandblad *Streven* heeft Heen oerdegelijk, zeg maar saai uitzicht en brengt uitgesponnen verhandelingen die zelfs de weekendkranten niet zouden opnemen. Het jongste nummer, met als thema *Vervreemding*, wordt echter zowaar via YouTube gepromoot. In een filmpje leggen twee redacteurs, theoloog Georges De Schrijver en gewezen radiomaker Jean-Pierre Rondas, uit waarom ze een volledig nummer wijden aan *Vervreemding*. Hun generatie, die van 1968, wilde vervreemding blijkbaar de wereld uit werken, maar

vandaag is vervreemding in vele vormen net alom voelbaar.

Psychiater Paul Verhaeghe stelt het vast in zijn vakgebied. Eertijds werd beweerd dat een fnuikende opvoeding, met daarin een op religie gebaseerde schuldinductie, mensen vervreemdt van zichzelf zowel als van de ander. Wordt die vervreemding te groot, dan staat de deur naar de psychiatrie wagenwijd open. Dat volstaat om het vervreemde individu op te sluiten en onder dwang te behandelen.

Verhaeghe haalt uit naar de psychiatrie: „We kunnen vandaag niet anders dan vaststellen dat de psychodiagnostiek zich op een hellend vlak bevindt en afglijdt naar een praktijk waarin diagnoses een vrijgeleide zijn voor sociale controle.” (EDS)

Een los nummer van *Streven*. Cultureel, maatschappelijk maandblad, kost 9 euro. Bestellen via www.streventijdschrift.be.

BOEK GESCHIEDENIS

Afvallige keizer
Ammianus Marcellinus

Enkele jaren geleden werd er in Tongeren, de oudste stad van ons land, een beeld onthuld van keizer Julianus, de laatste heidense Romeinse keizer die de geschiedenis inging als 'de afvallige'. Zegt dat wat over onze tijd? Flavius Claudius Julianus was keizer van 361 tot 363 en werd amper 33. Hij was de neef van

Constantijn de Grote die het christendom in 313 had toegelaten. Op jeugdige leeftijd loste Julianus de band met het christelijke geloof en wist hij zich een geroepene die als levenstaak had de Romeinse goden in ere te herstellen. Hij ontpopte zich als een bekwaam veldheer en werd tijdens een veldtocht in Gallië door de soldaten uitgeroepen tot keizer. Hij werd alleenheerser van een onmetelijk rijk. Snel herstelde hij de oude heidense cultus.

Van hem zijn ook literaire werken bewaard die het heidendom aanprijzen. Vervolging van christenen organiseerde hij niet, omdat hij wist dat dit een averechts effect zou hebben. Julianus werd vermoord tijdens een veldtocht in Perzië. Daarop werd het christendom in ere hersteld, waarna het op korte tijd de Romeinse godsdienst wegveegde.

Uitgeverij Atheneum presenteert de (lijvige) vertaling van Julianus' biografie door de laatste grote Romeinse historicus, Am-

mianus Marcellinus. Het is vooral een opsomming van de oorsprongen van de keizer, maar de laatste 'boeken' behandelen de opvolgers van Julianus. Dan is de val van het Romeinse Rijk reeds ingezet. Ammianus was zelf een heiden en besteedt in zijn werk weinig aandacht aan religieuze kwesties. Nergens polemiseert hij tegen het christendom, maar hij laat terloops wel blijken dat hij de teloorgang van het oude heidendom betreurt. (EDS)

Ammianus Marcellinus, *Julianus, de laatste heidense keizer. Nadagen van een wereldrijk*, vertaald en toegelicht door D. den Hengst, Athenaeum-Polak & Van Gennep, Amsterdam, 2013, 752 blz., 39,95 euro.

BOEK ECONOMIE

Duurzaam ondernemen
Caroline Ven

In dit boek pleit Caroline Ven, bestuurstster van het ondernemersplatform VKW, ervoor het kapitalisme niet overboord te gooien, aangezien daarmee heel wat voordelen zoals individuele

vrijheid en beloning voor inzet verloren zouden gaan.

Ze beschrijft een duurzaam systeem dat het streven naar verbetering van de welvaart en de levensomstandigheden voor iedereen erkent en zelfs aanmoedigt en dat tegelijk kijkt naar het grotere geheel.

Het boek gaat grotendeels over duurzaam ondernemen, wat betekent met oog voor de toekomst, voor sociale doelen en met een sociale insteek. Een dergelijke visie heeft echter ook consequenties. Caroline Ven geeft een voorbeeld: „Ook werkgevers zullen zich bewust moeten worden van de waarde om meer ervaren werknemers aan de slag te houden. Al te vaak is het deze groep die het moet ontgelden bij een herstructurering. We horen nog te vaak dat minder wordt ge-

investeerd in opleiding of vorming van werknemers vanaf een bepaalde leeftijd. Die collectieve mentaliteit van 'afhaken', moet worden doorbroken. Naarmate werknemers zich blijvend gewaardeerd voelen op de werkplek én ontplooiingskansen krijgen, zullen zij wellicht minder hard uitkijken naar een vervroegde uitstap.” (EDS)

Caroline Ven, *Duurzame economie. Een warm pleidooi voor kapitalisme*, Davidsfonds, Leuven, 2013, 107 blz., 14,95 euro.

BOEK KERK

Openhartige gesprekken
Bergoglio & Skorka

Veeleer toevallig raakte de Argentijnse rabbijn Abraham Skorka bevriend met kardinaal Jorge Bergoglio, indertijd aartsbisschop van Buenos Aires. Hun vriendschapsrelatie bleek meer te behelzen dan de gebruikelijke beleefdheid tussen religieuze personaliteiten, want tijdens een bezoek aan de sobere werkkamer van de kardinaal merkte Skorka dat tussen foto's met dierbaren ook de zijne prijkte. Op dat moment besliste hij de kardinaal voor te stellen hun gesprekken toe te vertrouwen aan het papier.

Skorka: „Twee inzichten verbinden mij met kardinaal Bergoglio. Steeds weer stond en staat in onze gesprekken de bekommernis om de vragen van de mens centraal. Allebei voeren wij liever een spontaan gesprek dan dat wij een gestructureerd tekst maken.” Dat laatste blijkt ook uit de gewoonte van Bergoglio, inmiddels paus Franciscus, om dagelijks een preek te improviseren. Die preken worden genoteerd en gepubliceerd op de website van het Vaticaan.

Het boek verscheen in 2010 bij het Spaanse Random House Mondadori. Het bevat korte thematische hoofdstukken waarin Skorka en Bergoglio met elkaar in dialoog gaan. Ze spreken op dezelfde toon, gaan nooit met elkaar in conflict. Veel van waar ze het over hebben, verwijst naar de Argentijnse politieke en sociale situatie. De lezer wordt geacht daar toch enigszins van op de hoogte te zijn, al helpen eindnoten hem op weg. Ook toont Bergoglio zich een man met brede internationale cultuur.

Een biografie is dit boek niet, daarvoor lees je beter een ander boek, maar we stuiten wel op de grote thema's van paus Franciscus. Hij heeft het over de vals-

strikken van het klerikalisme en belijdt ook hier zijn geloof in de 'Kerk van de armen': „De armen zijn de schat van de Kerk, wij moeten hen beschermen. Als dat niet onze visie is, bouwen wij aan een middelmatige, lauwe Kerk, die krachteloos is. Onze eigenlijke kracht moet liggen in dienst. Wij kunnen God niet aanbidden als onze geest niet openstaat voor de armen.”

Opmerkelijk, Bergoglio/Franciscus belijdt ook zijn geloof in de parochie: „De synagoge of parochie helpen ons om te zorgen voor onze broers en zussen, zij zetten onze religieuze overtuiging om in daden.” (EDS)

Jorge Bergoglio & Abraham Skorka, *Over hemel en aarde. Over geloven en leven in de 21ste eeuw*, Lannoo, Tiel, 2013, 175 blz., 19,99 euro.